

Οι προοπτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης σήμερα Μια νέα ευρωπαϊκή πολιτική είναι αναγκαία

Από το τέλος του Ιανουαρίου μέχρι σήμερα ζούμε πάλι έντονα τις επιπτώσεις της κρίσης στην Ελλάδα αλλά και ταυτόχρονα τις αδυναμίες της κοινοτικής οικονομικής πολιτικής. Η Ευρωζώνη δυσκολεύεται να χειριστεί πειστικά το πρόβλημα μιας μικρής χώρας με περιορισμένη οικονομική σημασία για το σύνολο της Ένωσης. Είναι ένα ακόμη παράδειγμα ότι μια νέα ευρωπαϊκή πολιτική είναι αναγκαία. Θα προσπαθήσω να παρουσιάσω το θέμα της αναγκαιότητας μιας νέας ευρωπαϊκής πολιτικής ανατρέχοντας στις εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας της ευρωπαϊκής ενοποιητικής προσπάθειας.

Από το 2000 και μετά επικρατούσε στην Ένωση μεταρρυθμιστική κούραση σε αντίθεση με την κινητικότητα της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα. Οι αιτίες ήταν διάφορες. Η ένταξη των δέκα νέων μελών το 2003 πολλαπλασίασε τις δυσκολίες των συνεννοήσεων και τα εμπόδια στη λήψη των αποφάσεων της Ένωσης. Οι νέες χώρες που ανήκαν παλιά στο χώρο επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης αντιδρούσαν και αντιδρούν σε ενοποιητικές προσπάθειες και την εφαρμογή κοινών κανόνων. Το μόνιμο επιχείρημά τους ήταν: «Δεν γίναμε μέλη της Ένωσης για να αντικαταστήσουμε τη Μόσχα με τις Βρυξέλλες». Η Γαλλία και η Γερμανία είχαν πιέσει για τη διεύρυνση της Ένωσης με την ελπίδα ότι θα αποκτούσαν νέες αγορές και νέους συμμάχους. Οι νέες χώρες θεωρούσαν όμως ότι ο κατ' εξοχήν συμπαραστάτης τους ήταν οι ΗΠΑ και εξέφραζαν αμφιβολίες και αντιρρήσεις για την ευρωπαϊκή πολιτική.

Από το 2001 και μετά άρχισε να αλλάζει η σύνθεση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Η σοσιαλδημοκρατική πλειοψηφία αντικαταστάθηκε βαθμιαία. Επικράτησαν κυβερνήσεις στη Γερμανία, στη Γαλλία και στην Ιταλία που δεν είχαν πια το ίδιο ενδιαφέρον για τα ευρωπαϊκά πράγματα. Η προσοχή τους ήταν στραμμένη στα εσωτερικά τους προβλήματα. Αλλά και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή την πλειοψηφία αποτελούσαν επίτροποι που ανήκαν σε συντηρητικά κόμματα. Η γραμμή «όχι άλλες αλλαγές, αρκετά έγιναν» εξέφραζε τόσο τις κυβερνήσεις όσο και τα κοινοτικά όργανα. Ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είχε επανειλημμένα τονίσει ότι επιδίωξή του είναι η σταθεροποίηση και όχι οι μεταρρυθμίσεις. Η σκέψη, μιας συνεχούς μελέτης της λειτουργίας της ΟΝΕ και η συμπλήρωση των Συνθηκών με ρυθμίσεις που θα αφορούσαν τα νέα προβλήματα εγκαταλείφθηκε. Το νόμισμα ήταν ένα θέμα των υπουργών οικονομικών και των κεντρικών τραπεζών. Ένα τεχνικό θέμα με το οποίο δεν θα έπρεπε να ασχολούνται οι πρωθυπουργοί. Δεν υπήρχε όραμα. Στόχος της πολιτικής ήταν τα μικρά βήματα για την αντιμετώπιση των άμεσων προβλημάτων. Η Ένωση έπασχε από «βραχυπροθεσμισμό».

Η διάθεση της Ένωσης, όταν άρχισε η κρίση, έτεινε στην διατήρηση της εμπεδωμένης κατάστασης, στην αποφυγή παρεμβάσεων, στην υπεράσπιση της άποψης, ότι οι αυτόματοι σταθεροποιητές των αγορών θα λύσουν τα προβλήματα. Το κλίμα ήταν εχθρικό προς τους «ταραξίες» που προκαλούσαν αμφιβολίες για το κοινοτικό οικοδόμημα με τα προβλήματα που δημιουργούσαν. Το λάθος ήταν δικό τους και όχι της Ένωσης. Παρά τις συνεχείς δηλώσεις, ότι επιδίωξη είναι μια ενωμένη Ευρώπη, η πολιτική ενοποίηση και η κοινή ευρωπαϊκή πολιτική ήταν αποφευκτέοι στόχοι. Αποδεκτή

επιδίωξη ήταν μόνο η ελεγχόμενη με τη διακυβερνητική συνεργασία σύγκλιση.

Πολύ σύντομα οι οικονομικές εξελίξεις αποκάλυψαν μία αλήθεια που συγκάλυπταν οι μέχρι τότε τοποθετήσεις υπέρ της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης. Ο δρόμος προς την ενοποίηση ήταν και θα είναι δύσκολος, διότι η πολυπλοκότητα του έργου και οι πολλές διαφορές μεταξύ των συμμετεχόντων δεν βοηθούν στη διαμόρφωση μιας συγκροτημένης θεώρησης του επιτεύξιμου τελικού αποτελέσματος. Κάθε βήμα προς την ενοποίηση συνεπάγεται διαφωνίες και διαμάχη μεταξύ διαφόρων ιδεολογιών, σκοπών και συμφερόντων. Οι συμβιβασμοί, οι εξαιρέσεις και οι επιδιώξεις ώστε να διατηρηθεί η υφιστάμενη κατάσταση σταματούν την πρόοδο της προσπάθειας. Η ευρωπαϊκή ενοποίηση προϋποθέτει όμως κίνηση, αλλαγές. Δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί χωρίς αντιπαραθέσεις και ουσιαστικές μεταβολές.

Η Ελλάδα ήταν η αφορμή της κρίσης της Ευρωζώνης, όχι όμως η αιτία της. Η αιτία βρίσκεται στο ότι η Ευρωζώνη είναι μια πλήρης νομισματική ένωση, αλλά μια ατελής οικονομική και δημοσιονομική ένωση χωρών-μελών με διαφορετικά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά, μια ένωση των ώριμων οικονομιών του Ευρωπαϊκού Βορρά και των λιγότερο ώριμων οικονομιών του Ευρωπαϊκού Νότου. Η τρέχουσα κρίση είναι κατά ένα μικρό μόνο ποσοστό κρίση δημοσίου χρέους, και αυτό αφορά κυρίως την Ελλάδα και την Πορτογαλία. Η ξέφρενη οικοδομική δραστηριότητα και η τεχνητή άνοδος των τιμών στην Ισπανία και στην Ιρλανδία, ο υπερδανεισμός των επιχειρήσεων στην Ιταλία, η άρνηση της Γερμανίας να αυξήσει την εσωτερική της ζήτηση ώστε να διευκολύνει τις εισαγωγές από τις χώρες του Νότου,

η πτώση της ανταγωνιστικότητας των χωρών της περιφέρειας έδειξαν ότι αιτίες της ήταν επίσης η κρίση του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας, του τραπεζικού συστήματος αρκετών χωρών-μελών καθώς και κρίση ελέγχου και εποπτείας από τις δημοσιονομικές και νομισματικές αρχές της Ευρωζώνης. Ιδίως στις περιπτώσεις της Ελλάδος και της Πορτογαλίας η αντιμετώπιση της κρίσης συνδεόταν με τη διάσωση των γερμανικών και γαλλικών τραπεζών, που είχαν δανείσει άκριτα υπερβολικά ποσά και διέτρεχαν κίνδυνο πτώχευσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει ακόμη διαμορφώσει μια συνολική πολιτική οικονομικής διακυβέρνησης, ένα νέο τρόπο αντιμετώπισης των ανισοτήτων μεταξύ του αναπτυγμένου κεντρικού πυρήνα και της λιγότερο ανεπτυγμένης περιφέρειας της, διαδικασίες για την συστηματική προώθηση οικονομικής ανάπτυξης, δεν έχει ακόμη διαμορφώσει πολιτικές που θα κατανέμουν κατά το δυνατόν ισόρροπα τις ωφέλειές της σε όλα τα μέλη. Μια οικονομία, μια αγορά, ένα νόμισμα και μια συνεχώς στενότερη συνεργασία δεν είναι δυνατά όταν ταυτόχρονα υπάρχουν 19 κυβερνήσεις που παίρνουν σχετικές αποφάσεις, 19 διαφορετικά επιτόκια, 19 φορολογικά καθεστώτα και 19 διαφορετικά δημόσια χρέη. Το όλο σύστημα καθίσταται όλο και πιο δυσκίνητο και δεν είναι σε θέση να πραγματοποιήσει το στόχο μιας ευρύτερης κοινής οικονομικής πολιτικής.

Χρειάζεται ένα σχέδιο για το μέλλον, που θα δώσει στην ΟΝΕ ιδίως τη δυνατότητα να αποφασίζει πιο γρήγορα, πιο αποφασιστικά και να έχει μέσα και δυνατότητες που δεν διαθέτει σήμερα αν και αναγκαίες. Η διαφορά των επιπέδων ανταγωνιστικότητας, διοικητικής ικανότητας ή παιδείας δεν αίρεται εάν δοθούν τώρα χρήματα σε κάθε κατεύθυνση ώστε να εξοφληθούν χρέη, να

χορηγηθούν εγγυήσεις ή να ανακεφαλαιοποιηθούν οι τράπεζες. Τα κύρια προβλήματα είναι εδώ και καιρό γνωστά. Είναι η έλλειψη τόσο μιας κεντρικής καθοδήγησης όσο και ένας τρόπος ένταξης όλων των χωρών στην κοινή προσπάθεια. Είναι η διαμόρφωση μιας πολιτικής που θα αντιμετωπίσει τις αιτίες των ανισοροπιών και θα συνενώσει τις επί μέρους προσπάθειες σε μια κοινή κατεύθυνση ανάπτυξης. Αυτή η πολιτική απαιτεί ένα βήμα προς μια πολύ στενότερη οικονομική και πολιτική συνεργασία για την οποία τα μέλη της Ευρωζώνης δεν είναι ακόμη ούτε ιδεολογικά ούτε πολιτικά ούτε τεχνικά έτοιμοι.

Οι υπεύθυνοι της Ευρωζώνης και της Ένωσης προβάλλουν τη σημαντική δουλειά που έγινε για να εξασφαλισθεί η δημοσιονομική πειθαρχία και η παρακολούθηση των οικονομιών των κρατών μελών. Είναι πράγματι εκτεταμένη. Όμως, όπως παρατηρήθηκε από τον Ζ. Ντελόρ, με το ευρωπαϊκό εξάμηνο, το six-pack, το two-pack, το δημοσιονομικό σύμφωνο, το Ευρωπαϊκό σύμφωνο, το σύμφωνο ανάπτυξης, τις ρυθμίσεις για τους μηχανισμούς διάσωσης και τους κανονισμούς της ΕΚΤ «ποιος είναι σε θέση να κατανοήσει ή και να διαχειριστεί το σύστημα;» ποιος μπορεί να συναγάγει με βεβαιότητα, που πρόκειται να οδηγήσει τελικά την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι συνθήκες που επικρατούσαν μέχρι και το 2003, όταν έγινε η διεύρυνση της Ένωσης, έχουν αλλάξει. Η Ένωση βρίσκεται σε μια «διαδικασία μετάβασης». Χαρακτηριστικά της νέας αυτής περιόδου είναι η αλλαγή των παγκοσμίων συσχετισμών, ο ρόλος της Κίνας στην παγκόσμια οικονομία, η νέα στάση της Ρωσίας, η δραστική μείωση των τιμών πετρελαίου λόγω της αύξησης της παραγωγής

των ΗΠΑ, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, η πτώση των ρυθμών ανάπτυξης, η ύφεση και η στασιμότητα των οικονομιών σε πολλές χώρες. Στις αιτίες αυτές προστέθηκαν οι ελλείψεις και οι ατέλειες που παρουσίασε το σύστημα της ΟΝΕ, ιδιαίτερα το χάσμα μεταξύ του πυρήνα και της περιφέρειάς της· η διεύρυνση της Ένωσης σε είκοσι επτά κράτη-μέλη, που δεν παρουσιάζουν την ομοιογένεια του αρχικού κύκλου των μελών· η ανάδειξη της Γερμανίας σε κύρια πολιτικο-οικονομική δύναμη της Ένωσης.

Οι νέες συνθήκες δημιούργησαν νέες δυναμικές και τάσεις στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα: Η προσπάθεια διαμόρφωσης νέων κανόνων ιδίως όσον αφορά την οικονομική συνεργασία οδήγησε σε εντεινόμενες αντιδράσεις κατά της μεταβίβασης εξουσιών από τα κράτη μέλη προς το κέντρο. Υπάρχει αμφισβήτηση της πολιτικής ενοποίησης. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ιδιαίτερα του Συμβουλίου Υπουργών των Γενικών Υποθέσεων ατόνησε. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναδείχθηκε σε κεντρικό πρωταγωνιστή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απέκτησε μια πιο εμφανή παρουσία. Συνέπεια ήταν οι ισορροπίες στο θεσμικό τρίγωνο Επιτροπή-Ευρωπαϊκό Συμβούλιο- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να μεταβληθούν. Μοχλός διαμόρφωσης της ευρωπαϊκής πολιτικής είναι πια ένας άξονας που καθοδηγείται από τη Γερμανία και παρά τις προφανείς διαφωνίες μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν θα συνεχίσει να έχει καθοριστική επιρροή. Προέκυψαν επίσης άτυπες ομαδοποιήσεις των κρατών μελών με ειδικά συμφέροντα. Ο νέος πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υποσχέθηκε ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα επανακτήσει τον καθοδηγητικό της ρόλο. Είναι αμφίβολο όμως, αν αυτό θα γίνει αποδεκτό από τα κράτη μέλη,

που επιθυμούν τα προβλήματα να λύνονται μέσω της διακυβερνητικής συνεργασίας.

Έντονη παραμένει παρ' όλα αυτά η πεποίθηση ότι το ευρωπαϊκό εγχείρημα δεν αφορά μόνο την επίτευξη ενός ενιαίου νομισματικού και οικονομικού χώρου. Η ενωμένη Ευρώπη είναι ένα πολύ ευρύτερο σχέδιο. Προσδιορίζεται από την συνύπαρξη των ευρωπαϊκών λαών επί αιώνες, τις κοινές τους εμπειρίες, τον αλληλοεπηρεασμό των πολιτισμών τους, τους συγγενείς τρόπους ζωής και οργάνωσης των κοινωνιών τους. Προκύπτει από την κοινότητα αξιών, γνώσεων, τις εμπειρωμένες πρακτικές συνεργασίας αλλά και τα οδυνηρά βιώματα των πολέμων και του σκοταδισμού. Συνδέεται με ένα πλέγμα αρχών, στο οποίο η δημοκρατία, η προσωπική ελευθερία, ο σεβασμός του ατόμου, η παιδεία και η συνεχώς επεκτεινόμενη γνώση παίζουν πρωτεύοντα ρόλο. Το σχέδιο αυτό αφορά την ανάγκη κοινής δράσης, το αναπόφευκτο κοινό μέλλον σ' ένα κόσμο, που αλλάζει με την παγκοσμιοποίηση και στον οποίο νέες δυνατότητες έχουν όλο και πιο καθοριστική παρουσία.

Το ευρώ δεν είναι λοιπόν μόνο αποτέλεσμα οικονομικών εκτιμήσεων ούτε επιβλήθηκε από τις αγορές για να υποτάξουν τους λαούς στις επιθυμίες τους. Ήταν ένα πολιτικά επιβεβλημένο βήμα για να επεκταθούν οι κοινές δραστηριότητες, να καταργηθούν φραγμοί και σύνορα, να υπάρξει οικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη. Προέκυψε ως στόχος πολύ πριν αρχίσουν οι συζητήσεις για την σκοπιμότητα και μορφή της νομισματικής Ένωσης.

Η ευρωπαϊκή ενοποίηση είναι όλο και περισσότερο αναγκαία επειδή η παγκοσμιοποίηση, έχει αυξήσει κατά πολύ την ικανότητα των αγορών να κατευθύνουν και να αποφασίζουν την πολιτική. Η ισορροπία μεταξύ της εξουσίας των αγορών και της εξουσίας των κρατικών θεσμών δεν υπάρχει πια. Οι αγορές έχουν κερδίσει έδαφος. Το υφιστάμενο παγκόσμιο σύστημα χρειάζεται γι' αυτό μηχανισμούς που ελέγχουν τις διεθνείς αγορές, κανόνες για να καταπολεμείται η διεθνής κερδοσκοπία και κέντρα πολιτικής εξουσίας που να είσαι σε θέση να επιβάλλουν συμπεριφορές τις αγορές ώστε να προστατεύονται τα συμφέροντα των πολιτών. Η πολιτική ένωση είναι αναγκαία.

Η πολιτική αντιμετώπιση των προβλημάτων της Ευρωζώνης είναι γι' αυτό αναπόσπαστα δεμένη με την οικονομική θεώρησή τους. Οι ρυθμίσεις για τον έλεγχο της κρίσης, οι κοινοί δημοσιονομικοί κανόνες, το κοινό πλαίσιο για την σύνταξη των προϋπολογισμών θα πρέπει να νοούνται και να εφαρμόζονται σε συνάρτηση με την ευρύτερη επιδίωξη για μια κοινή πορεία. Οι υποχρεώσεις που ανέλαβε κάθε μέλος με τη συμμετοχή του και τα δικαιώματα που απέκτησε είναι συναρτημένα με τη δέσμευση για αμοιβαία αλληλεγγύη και την επιδίωξη του κοινού συμφέροντος της Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι ούτε μια λέσχη όπου μόνον οι εκλεκτοί έχουν λόγο ούτε μία συνένωση κρατών που διοικείται με διαταγές από μια Αρχή με υπερεξουσίες. Είναι ένα κοινό εγχείρημα ελευθερίας, ανάπτυξης και προσαρμογής στις νέες παγκόσμιες συνθήκες.

Η οικονομική κρίση και ύφεση στη νότια Ευρώπη δεν αντιμετωπίστηκαν με πειστικό τρόπο. Εάν η λιτότητα στο Νότο είχε

συνδεθεί με δημοσιονομική επέκταση στο Βορρά η συνολική δημοσιονομική επίδοση της Ευρωζώνης θα ήταν με μακροοικονομικούς όρους ουδέτερη. Αυτό δεν συνέβη. Από τη στιγμή που ο Βορράς εφάρμοσε πολιτική λιτότητας η Ευρωζώνη οδηγήθηκε σε ύφεση. Σημαντικά μέτρα που να αφορούν τις χώρες του Νότου δεν έχουν ληφθεί ακόμη. Η αντιμετώπιση των αιτίων της κρίσης παραμένει αναγκαία. Η διαφορά των επιπέδων ανάπτυξης μεταξύ του κέντρου και της περιφέρειας της Ένωσης θέτει σε κίνδυνο την ενότητα της Ευρωζώνης και την ύπαρξη του ευρώ. Η Ευρωζώνη είναι ένα επίτευγμα το οποίο για οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς λόγους σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να ανατραπεί. Μία επιστροφή σε διαφορετικά νομίσματα των χωρών μελών της ούτε χρήσιμη ούτε δυνατή είναι.

Ζητούμενο είναι ένας νέος τρόπος λειτουργίας της Ένωσης. Στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη οικονομία, όπου οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνδέσεις μεταξύ των κρατών έχουν πάρει πρωτόγνωρη έκταση, η επιστροφή στην απόλυτη αυτονομία δεν είναι πια δυνατή. Η συμβίωση, η συνεργασία, ο συντονισμός των πολιτικών, οι κοινές στοχεύσεις αποτελούν αδήριτη αναγκαιότητα. Στο σύμπλεγμα που συνιστά η Ένωση πρόβλημα δεν είναι η επανάκτηση της χαμένης αυτονομίας, αλλά η διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής που ταιριάζει στις σύγχρονες συνθήκες υπέρβασης των συνόρων και ανταποκρίνεται ταυτόχρονα στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των πληθυσμών της Ένωσης. Είναι η εφεύρεση τρόπων συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο ώστε να είναι εφικτή η προσαρμογή του ευρύτερου οικονομικού κοινωνικού συστήματος στα αιτήματα και στις αξίες των πολιτών, η οικονομική αποτελεσματικότητα με έλεγχο της αγοραίας

οργάνωσης, η ανάπτυξη με δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος, η δημοκρατική οργάνωση με ουσιαστικές δυνατότητες συμμετοχής. Ζητούμενο είναι η πολιτική της ευρωπαϊκής πολιτείας στη υπερεθνική ευρωπαϊκή εποχή που θα εξασφαλίζει τόσο τις ιδιαιτερότητες του κάθε κράτους μέλους, όσο και την πραγματοποίηση των κοινών σκοπών.

Η οικονομική διακυβέρνηση και τα μόνιμα μέτρα αντιμετώπισης των κρίσεων απαιτούν σε κάθε περίπτωση αλλαγές στις Συνθήκες. Προθυμία όμως για τροποποιήσεις των Συνθηκών δεν υπάρχει ούτε στους πολιτικούς ούτε στους πολίτες. Η τελευταία αλλαγή, που οριστικοποιήθηκε το 2009 και είναι γνωστή ως Συνθήκη της Λισσαβόνας, ήταν αποτέλεσμα μακρών διαπραγματεύσεων, της απόρριψης ενός Ευρωπαϊκού Συντάγματος και σφοδρών αντιπαραθέσεων σχεδόν επί μια δεκαετία. Η μεταφορά εξουσιών από τα κράτη μέλη στα όργανα της Ένωσης είναι μεν μια αναπόφευκτη πορεία αλλά συναντά έντονες αντιδράσεις ιδίως στις μικρές χώρες και αυτές που δεν ανήκουν στην Ευρωζώνη. Οι πολίτες, αν και θέλουν να προχωρήσει η οικονομική ενοποίηση, δεν αποδέχονται να υπάρχει μια υπέρτερη οικονομική εξουσία που θα μπορεί να αποφασίζει για θέματα της χώρας τους αγνοώντας την άποψη της κυβέρνησης ή του κοινοβουλίου τους. Η ευρωπαϊκή πολιτική θεωρούν ότι περιορίζει τα κράτη μέλη στην προσπάθεια να ανταποκριθούν στις ανάγκες των πολιτών τους. Το επίκεντρό της είναι η ελεύθερη λειτουργία της αγοράς και όχι η διόρθωση των συνεπειών της αγοραίας οργάνωσης. Η κοινωνική δικαιοσύνη πάσχει. Αλλά και η δημοκρατία υποφέρει.

Για να ξεπερασθεί η σημερινή αποστασιοποίηση από τα ευρωπαϊκά προβλήματα δεν αρκούν η «τραπεζική ένωση» ή η συμμετοχή του Ευρωκοινοβουλίου στη λήψη των αποφάσεων. Ο Ζ. Ντελόρ έλεγε ότι «οι άνθρωποι δεν μπορούν να ερωτευτούν μια ενιαία αγορά». Χρειάζονται ιδέες και προτάσεις που θα προκαλέσουν σε όλες τις χώρες μια ευρύτερη κινητοποίηση για την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Θα πρέπει να προσδιορίσουμε και να εξηγήσουμε ποιο μέλλον επιδιώκουμε σε σχέση με το σήμερα. Να πείσουμε, ότι την εποχή της παγκοσμιοποίησης δεν θα μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε τον ανταγωνισμό των ΗΠΑ, της Κίνας και άλλων χωρών με εκατοντάδες εκατομμύρια πληθυσμό, αν επιμένουμε στην πολυδιάσπαση, σε κρατίδια, στους εθνικούς εγωισμούς και στην μονήρη πορεία του κάθε κράτους. Η ιστορία της ηπείρου μας με τους συνεχείς πολέμους, τις ηγεμονικές επιδιώξεις και τις εθνικιστικές εξάρσεις της δυσκολεύει την κατανόηση ενός «αφηγήματος για το κοινό μέλλον». Αλλά χωρίς αυτό δεν θα μπορέσουμε να διατηρήσουμε και να βελτιώσουμε τον κοινό τρόπο ζωής με τις ελευθερίες, τις δυνατότητες και τις αξίες του.

Η σημερινή κατάσταση συναρτάται με την ύπαρξη δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωζώνη. Ο Γιούργκεν Χάμπερμας, ο Μάρτιν Γούλφ, ο Γιόσκα Φίσερ και πολλοί άλλοι έχουν τονίσει σωστά, ότι η εξουσία έχει συγκεντρωθεί στα χέρια των κυβερνήσεων των χωρών που χορηγούν τα δάνεια, ιδίως της Γερμανίας, και τριών γραφειοκρατικών μηχανισμών, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Τονίζουν ότι οι λαοί, ιδίως των χωρών που υπέστησαν μια αυστηρή πολιτική λιτότητας δεν μπορούν να ασκήσουν επιρροή στις χώρες αυτές και τους μηχανισμούς αυτούς. Οι πολιτικοί τους που

οφείλουν να τους λογοδοτούν είναι επίσης χωρίς ισχύ. «Το διαζύγιο μεταξύ υποχρέωσης λογοδοσίας και εξουσίας προσβάλλει κάθε έννοια δημοκρατικής διακυβέρνησης». Η κρίση της Ευρωζώνης δεν είναι λοιπόν μόνον κρίση οικονομική, είναι και κρίση δημοκρατικής νομιμοποίησης και λογοδοσίας. Η δημοκρατία αποτελεί αναγκαιότητα, εάν θέλουμε η Ευρωπαϊκή Ένωση να γίνει δεκτή από τους πολίτες της και να εκφράζει τα συμφέροντά τους. Διαφορετικά η κρίση εμπιστοσύνης που υπάρχει σε πολλές χώρες της Ευρώπης θα εξαπλωθεί και θα ματαιώσει το ευρωπαϊκό σχέδιο.

Η αναμόρφωση του τρόπου διακυβέρνησης της Ευρωζώνης και της Ένωσης είναι επίσης επιβεβλημένη. Έχουν γίνει πολλές προτάσεις. Θα αναφέρω δυο ιδιαίτερα ριζοσπαστικές, που όμως δείχνουν το μέγεθος των αναγκαίων αλλαγών.

Τον Οκτώβρη του 2013 μια ομάδα Γερμανών οικονομολόγων και νομικών, γνωστή ως Glienicke Gruppe (Ομάδα Glienicke), δημοσίευσε κείμενο με τίτλο «Προς μια Ένωση του Ευρώ». Σ' αυτό υπέδειξε μια σειρά από αναγκαίες αλλαγές στους θεσμούς της Ευρωζώνης. Αναφέρω τις πιο σημαντικές:

- Η νομισματική Ένωση δεν θα γνωρίσει σταθερότητα εάν δεν θεσμοθετηθεί ένας μηχανισμός μεταφοράς πόρων μεταξύ των κρατών. Ο μηχανισμός αυτός σταθεροποίησης είναι αναγκαίος για να αντιμετωπίζονται οι δημοσιονομικές επιπτώσεις μιας δραματικής ύφεσης. Καταστάσεις οι οποίες θα οδηγούν ένα κράτος της Ευρωζώνης να επιβάλει δρακόντεια μέτρα στον πληθυσμό του θα πρέπει να αποτελούν την εξαίρεση.

- Η Ευρωζώνη χρειάζεται μια αποτελεσματική οικονομική κυβέρνηση. Η κυβέρνηση αυτή θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να επεμβαίνει ανάλογα με τις περιστάσεις στη δημοσιονομική αυτονομία των κρατών. Εάν ένα κράτος δεν τηρεί τους συμφωνημένους κανόνες σταθερότητας η κυβέρνηση θα πρέπει να καθορίζει το ύψος του περιορισμού των δαπανών. Κάθε κράτος θα ορίζει σ' αυτήν την περίπτωση ποιες δαπάνες θα περιορισθούν.
- Η οικονομική κυβέρνηση θα διαθέτει προϋπολογισμό για την παροχή δημοσίων αγαθών, όπως δημόσια έργα ή χρηματοδοτήσεις ερευνών ή τη στήριξη των κρατών μελών όταν προβαίνουν σε μεταρρυθμίσεις.
- Η οικονομική κυβέρνηση θα πρέπει να εκλέγεται από ένα Ευρωκοινοβούλιο. Θα το αποτελούν είτε μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου των κρατών μελών είτε βουλευτές των εθνικών κοινοβουλίων. Με τον τρόπο αυτό ο έλεγχος των δημοσίων δαπανών του κάθε κράτους μέλους συνεχίζει να πραγματοποιείται από τα εθνικά κοινοβούλια.

Μια ομάδα Γάλλων οικονομολόγων με επικεφαλής τον Thomas Piketty δημοσίευαν τον Μάιο του 2014 ένα «Μανιφέστο για την Ευρώπη», το οποίο ασπάζεται πολλές από τις προτάσεις της ομάδας Glienicke.

Κατά το Μανιφέστο η οικονομική κυβέρνηση της Ευρωζώνης θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να θεσπίσει ένα κοινό ευρωπαϊκό φόρο για να καλύψει τις ανάγκες του προϋπολογισμού της και να πραγματοποιεί τα έργα για τα οποία αποφασίζει η ίδια. Προτείνεται ο φόρος αυτός να είναι τμήμα του φόρου επί των επιχειρηματικών

κερδών που θα επιβάλλεται σε όλη την Ευρωζώνη. Εάν ο φόρος είναι 20% επί των κερδών ή και υψηλότερος το 10% θα καταβάλλεται απ' ευθείας στην ευρωπαϊκή κυβέρνηση.

Το Μανιφέστο υπογραμμίζει ότι ο μόνος τρόπος για να αντιμετωπιστεί η κρίση χρέους είναι να καταστούν κοινά όλα τα χρέη, τα οποία υπερβαίνουν το 60% του ΑΕΠ κάθε χώρας, εφ' όσον καλύπτονται ορισμένες πολιτικές προϋποθέσεις από τη χώρα. Αυτές θα ορίζονται κατά περίπτωση. Το πότε και με ποιους ρυθμούς θα εξοφληθεί αυτό το κοινό χρέος θα αποφασίζεται από το Κοινοβούλιο του ευρώ.

Η από κοινού ανάληψη των χρεών των κρατών μελών είναι ένα από τα πιο κρίσιμα θέματα μιας κοινής οικονομικής πολιτικής. Ορισμένα κράτη αντιτίθενται έντονα σε οποιαδήποτε τέτοια ρύθμιση υποστηρίζοντας ότι θα αποτελεί προτροπή προς άλλα κράτη να μην εκτελούν τις υποχρεώσεις τους και να επιβαρύνουν τα κράτη που θα ακολουθούν την κοινή πολιτική. Η ένσταση αυτή παραβλέπει τις υπάρχουσες ανισότητες και το γεγονός ότι, αν δεν υπάρξει πολιτική βαθμιαίας υπέρβασής τους, η πολιτική και οικονομική ενοποίηση δεν θα είναι πραγματοποιήσιμη.

Οι προτεινόμενες αλλαγές δεν έχουν συζητηθεί μέχρι σήμερα από τα κράτη μέλη. Η πάγια πρακτική που έχει επιβάλει η διακυβερνητική μέθοδος είναι οι μακρόχρονες διαπραγματεύσεις στις οποίες αποτιμώνται λεπτομερειακά οι επιπτώσεις αλλαγών και οι πιθανές λύσεις. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων στην Ένωση είναι γι' αυτό, και θα είναι, εξαιρετικά δυσκίνητη. Ο Πιζανί Φερύ διαπιστώνει: «τα καθοδηγητικά μέλη της Ένωσης έχουν καταδικάσει

την Ένωση να πειραματίζεται με λύσεις πολιτικά αποδεκτές αλλά επιβαρυντικές για την ταχύτητα λειτουργίας και αποτελεσματικότητα του όλου συστήματος. Η πρόοδος ως εκ τούτου είναι βαθμιαία, αργή και επίπονη. Με τον τρόπο αυτό δεν εξασφαλίζεται μια αποτελεσματικότερη και δημοκρατικότερη κυβερνητική δομή». Η διακυβερνητική μέθοδος ως μόνιμος τρόπος συνεννόησης δεν αποτελεί λύση. Το αποδεικνύουν τα χρόνια της κρίσης. Το αναδεικνύει η παγκοσμιοποίηση που απαιτεί καθαρές και γρήγορες αποφάσεις.

Η νέα ελληνική κυβέρνηση, που ανέλαβε τον Ιανουάριο του 2015, είχε δεσμευτεί στο προεκλογικό της πρόγραμμα να παραμείνει η Ελλάδα στην Ευρωζώνη. Ταυτόχρονα όμως είχε δηλώσει ότι θα ισχύσουν νέοι κανόνες στη σχέση Ελλάδας-Ευρωζώνης. Αυτό δεν συνέβη. Η ελληνική κυβέρνηση δέχτηκε στις 20 Φεβρουαρίου τη συνέχιση της εφαρμογής της υφιστάμενης συμφωνίας με τους δανειστές της το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Ήταν ο μόνος τρόπος να εξασφαλίσει και τη συνέχιση της χρηματοδότησης της χώρας.

Οι υποχωρήσεις προς την Ελλάδα από πλευράς των δανειστών αφορούσαν κυρίως τον τρόπο που θα ελέγχεται η Ελλάδα για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών της. Η εξέταση του αιτήματος της Ελλάδας για την αναδιάρθρωση του χρέους της αναβλήθηκε για αργότερα σύμφωνα με όσα είχαν παλαιότερα συμφωνηθεί.

Σε όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων χίλιοι περίπου δημοσιογράφοι από όλο τον κόσμο παρακολουθούσαν στην Αθήνα τις εξελίξεις. Στα διεθνή μαζικά μέσα ενημέρωσης υπήρχαν συνεχώς

ρεπορτάζ για την κρίση στην Ελλάδα. Το μέλλον της Ευρωζώνης αποτελούσε θέμα συζήτησης σε διεθνές επίπεδο. Η κοινή γνώμη στην Ελλάδα μετά από μερικές μέρες έντονης ανησυχίας εξέφρασε ικανοποίηση για τη στροφή που πραγματοποίησε η κυβέρνηση και την συνέχιση της σχέσης με τους δανειστές.

Η μεταξύ τους συμφωνία της 20^{ης} Φεβρουαρίου κατοχύρωσε την κοινή θέληση να συνεχισθεί η κοινή πορεία στο υπάρχον πλαίσιο. Παρ' όλα αυτά συνέχισαν να κυριαρχούν αμφιβολίες για το μέλλον. Είναι ενδεικτικό ότι προέκυψαν προβλήματα για τα αυτονόητα. Η κυβέρνηση στις δημόσιες τοποθετήσεις στο εσωτερικό της χώρας πρόβαλε τον ισχυρισμό ότι αυτή και μόνο καθορίζει την ερμηνεία της συμφωνίας και έτσι το πρακτέο. Απέρριψε τη λογική, ότι και τα δύο μέλη συμβάλλουν στην από κοινού αντιμετώπιση των προβλημάτων. Το αποτέλεσμα ήταν να σταματήσει η όποια δυνατότητα χρηματοδότησης της οικονομίας.

Η διαμάχη κατέληξε στη συμφωνία των Βρυξελλών της 20^{ης} Μαρτίου. Σύμφωνα με αυτήν «η Ελλάδα ανέλαβε την ευθύνη για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων» και θα παρουσιάσει «έναν πλήρη κατάλογο συγκεκριμένων τις επόμενες μέρες» που θα εξετασθεί από το Eurogroup. Η θετική εξέταση από το Eurogroup συνεπάγεται τη συνέχιση της χρηματοδότησης, η αρνητική τη διακοπή της.

Πρόκειται για μία επανάληψη της προηγούμενης συμφωνίας. Η Ελλάδα αποκτά μεν τη δυνατότητα να επιδιώξει ορισμένες τροποποιήσεις αλλά η συνέχιση και ολοκλήρωση της αξιολόγησης ανήκει στους εταίρους, οι οποίοι και θα αποφασίζουν για την χρηματοδότηση.

Το συμπέρασμα: Η κυβέρνηση επιδίωξε μια θεατρική αναμέτρηση με το Eurogroup. Έχασε έτσι πολύτιμο καιρό και πολλαπλασίασε τις χρηματοδοτικές δυσκολίες της. Ως προς την ουσία, η Ελλάδα επανήλθε στο καθεστώς που είχε η ίδια συμφωνήσει στις 20 Φεβρουαρίου. Έγινε πολύ φασαρία με αρνητικό για τη χώρα αποτέλεσμα. Όχι ως προς το ίδιο το περιεχόμενο της συμφωνίας. Αλλά ως προς το πολύ σημαντικό θέμα του οικονομικού περιβάλλοντος από το οποίο εξαρτάται η ανάκαμψη και η ανάπτυξη της χώρας. Χειροτέρευσε κατά πολύ. Οπισθοδρομήσαμε.

Η στάση της ελληνικής κυβέρνησης δημιουργεί την απορία γιατί με διάφορες προφάσεις καθυστέρησε την εφαρμογή των συμφωνηθέντων της 20^{ης} Φεβρουαρίου για να τα αποδεχθεί μετά από ένα μήνα. Η πιο πιθανή ερμηνεία της αντιφατικής αυτής συμπεριφοράς είναι η αδυναμία σύγκλισης των αντικρουόμενων απόψεων που υποστηρίζονταν στο κυβερνητικό κόμμα σε σχέση με τα συμφωνηθέντα. Άλλοι χαιρέτισαν τη συμφωνία και άλλοι την απέρριψαν, μάλιστα με έντονα λόγια. Η συμφωνία της 20^{ης} Μαρτίου έγινε αποδεκτή λόγω του αδιεξόδου στη χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι αμφιθυμίες και οι αντικρουόμενες στάσεις δεν θα συνεχισθούν. Θα επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τους υπολογισμούς των υπευθύνων των διαφόρων τάσεων για το ποια τακτική θα εξασφαλίσει στο ΣΥΡΙΖΑ μόνιμη παραμονή στην εξουσία. Συμβιβασμοί με την Ευρωζώνη για παράδειγμα, αν και επιθυμητοί από την κοινή γνώμη, μπορούν να στρέψουν τους ψηφοφόρους στα παραδοσιακά κόμματα γιατί θα έχει περάσει ο κίνδυνος μιας αρνητικής εξέλιξης. Αντιπαραθέσεις με την Ευρωζώνη μπορούν αντίθετα να κρατήσουν τους οπαδούς σε εγρήγορση και αλώβητο τον κορμό του κόμματος. Η συμφωνία της 20^{ης}

Μαρτίου δεν θα τερματίσει λοιπόν την υποβόσκουσα διαμάχη στο κυβερνητικό κόμμα. Η εξέλιξη θα παραμένει αβέβαιη και η αβεβαιότητα αυτή θα είναι σε βάρος της χώρας.

Αν η Ελλάδα επιθυμεί να εφαρμοσθεί η συμφωνία θα πρέπει να κάνει μια μεγάλη προσπάθεια για να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της. Η κυβέρνηση θα πρέπει επιτέλους να καταλάβει ότι τα απαραίτητα χρήματα και οι λύσεις που συμφέρουν την χώρα δεν επιτυγχάνονται μόνο με φραστικές επιθέσεις κατά της Ευρωζώνης. Χρειάζεται δημιουργική συνεργασία, συγκεκριμένες προτάσεις που λύνουν δικά μας και δικά τους προβλήματα. Ας έχουμε επίσης συνείδηση, ότι στην Ευρωζώνη θα παραμένει, για αρκετό καιρό έντονη η εντύπωση ότι η Ελλάδα είναι μία ιδιαίτερα παθογενής περίπτωση που απαιτεί προσοχή. Θα θεωρούν ότι το θέμα της Ελλάδας δεν έχει οριστικά τακτοποιηθεί και ότι νέες δυσκολίες θα προκύπτουν συνεχώς στο μέλλον. Η χρηματοδότηση θα είναι μοχλοί πίεσης που θα αξιοποιούν όσο η ελληνική κυβέρνηση δεν θα εφαρμόζει με συνέπεια τα συμφωνηθέντα.

Η τελευταία αυτή φάση της ελληνικής κρίσης επιτρέπει ορισμένα γενικότερα συμπεράσματα για την μελλοντική πορεία της Ευρωζώνης. Η Ευρωζώνη δεν είναι μόνο ένα σημαντικό τμήμα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εφαρμόζουν κοινή νομισματική πολιτική. Η Ευρωζώνη σήμερα έχει εξελιχθεί σε μία πολύ στενή συνεργασία, ένα σύστημα κοινής αντιμετώπισης οικονομικών προβλημάτων και οικονομικής διακυβέρνησης. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι όχι μόνον οικονομικοί λόγοι αλλά και ευρύτερες πολιτικές σκοπιμότητες και η κοινοτική αλληλεγγύη παίζουν ρόλο στις αποφάσεις της. Η Τραπεζική Ένωση που ιδρύθηκε το 2014 είναι

επίσης μια απόδειξη του διαρκώς διευρυνόμενου ρόλου της. Σ' αυτή τη νέα εντονότερη μορφή συνεργασίας το περιθώριο αυτονομίας των μελών έχει δραστικά περιοριστεί σε σχέση με το παρελθόν. Η επιθυμία της Ελλάδας να συμμετέχει αλλά να μη δεσμεύεται δεν συμβιβάζεται με την πραγματικότητα. Όλα τα μέλη δεσμεύονται στην κοινή προσπάθεια και δεν μπορούν να διαχωρίσουν τις ευθύνες ή τις πρωτοβουλίες τους. Εξωπραγματική είναι και η άποψη του ελληνικού κυβερνητικού κόμματος, ότι θα ανατρέψει με άλλα αριστερά κινήματα το υπάρχον καθεστώς και θα δημιουργήσει μια διαφορετική Ευρώπη. Η σημερινή Ευρώπη είναι αποτέλεσμα κοινωνικών διεργασιών εξήντα και πλέον ετών στις οποίες συμμετείχαν ορισμένες από τις πλέον αναπτυγμένες κοινωνίες του κόσμου. Αποτελεί ένα ιστορικό δεδομένο. Οι όποιες αλλαγές προϋποθέτουν μια εξίσου μακριά ιστορία κοινωνικών εξελίξεων.

Η Ευρωζώνη παραμένει παρ' όλες τις αλλαγές στη λειτουργία της και την επέκταση των δράσεών της ένα σύστημα του οποίου η διακυβέρνηση δεν είναι ικανοποιητική. Είναι σε θέση να αντιμετωπίσει κρίσεις αλλά δεν έχει όμως τις δυνατότητες να καταπολεμήσει αποτελεσματικά τις αιτίες της. Οι ρυθμοί ανάπτυξης στην Ένωση είναι χαμηλοί παρ' όλο που όλες οι χώρες επιθυμούν τη σημαντική αύξησή τους. Η οικονομική στασιμότητα δεν μπόρεσε να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά. Η πρώτη αντίδραση στην ελληνική κρίση χρέους το 2010 δεν αποτίμησε σωστά τις δυνατότητες της ελληνική οικονομίας με αποτέλεσμα να επιδεινώσει την κατάσταση. Αποτέλεσμα της αδράνειας των οργάνων της Ευρωζώνης στην επίλυση των προβλημάτων της ήταν να μετατεθεί η ευθύνη αντιμετώπισης των εξελίξεων στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Η ΕΚΤ για παράδειγμα ανακοίνωσε ότι θα προχωρήσει σε ποσοτική χαλάρωση

για να αντιμετωπίσει την εκτεταμένη δυσπιστία των αγορών, την αμφισβήτηση των προοπτικών βελτίωσης της οικονομικής δραστηριότητας. Η ΕΚΤ όμως είναι ένα όργανο που δεν λογοδοτεί σε εκλογές και δεν ελέγχεται από το κοινοβούλιο. Δεν επιτρέπεται γι' αυτό να ασκεί καθήκοντα κυβέρνησης.

Πολλοί προέβλεπαν και συνεχίζουν να προβλέπουν ένα Grexit. Οι δανειστές δεν το επιδίωξαν αν και υπήρξε αγανάκτηση και έλλειψη κατανόησης για την ελληνική στάση. Αλλά και οι παράγοντες του ελληνικού κυβερνητικού κόμματος, που ισχυρίζονταν ότι σε περίπτωση αποχώρησης της χώρας από την Ευρωζώνη Ρώσοι, Κινέζοι ακόμη και οι ΗΠΑ θα την βοηθούσαν δίστασαν να προχωρήσουν στην αποχώρηση. Exit οποιασδήποτε χώρας από την Ευρωζώνη δεν είναι μάλλον δυνατή. Τόσο γιατί η ίδια η χώρα θα διατρέξει τον κίνδυνο μιας οικονομικής καταστροφής όσο και γιατί η Ευρωζώνη, παρά το περιορισμένο οικονομική κόστος που θα υποστεί, θα χρεωθεί μια αποτυχία ασυμβίβαστη με το κύρος της.

Ορισμένοι θεώρησαν, ότι το ελληνικό πρόβλημα επιβάλλει μια προσεκτικότερη πρόοδο προς την οικονομική και πολιτική ενοποίηση. Το ελληνικό πρόβλημα έδειξε ακριβώς το αντίθετο. Τα προβλήματα προκύπτουν όχι γιατί οι χώρες βιάζονται αλλά γιατί καθυστερούν. Τα προβλήματα θα πολλαπλασιάζονται, αν κάθε χώρα συνεχίσει να ακολουθεί τη δική της δημοσιονομική πολιτική ή εφαρμόζει κατά την κρίση της τις διατάξεις των Συνθηκών. Η δημοσιονομική ενοποίηση, που θα περιλαμβάνει έναν κοινό ισχυρό προϋπολογισμό και ένα κοινό ευρωπαϊκό φόρο, οι αναδιανεμητικές πολιτικές που θα εξισορροπούν τις ανισότητες στο παραγωγικό δυναμικό των διαφόρων χωρών, η αμοιβαιοποίηση των χρεών ώστε να στηρίζονται ορισμένες

περιφέρειες στην αναπτυξιακή τους προσπάθεια είναι δυνατές και σκόπιμες εξελίξεις. Θα πρέπει να συναρτηθούν με την αναβάθμιση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή τη δημιουργία ενός Κοινοβουλίου της Ευρωζώνης ώστε η ηγεσία της να λογοδοτεί και να ελέγχεται.

Οι εξελίξεις αυτές σημαίνουν ότι οι χώρες μέλη και ιδίως η Ελλάδα δεν θα έχουν το περιθώριο να αναζητούν δρόμους εκτός της Ευρωζώνης για να διασφαλίσουν πιο αποτελεσματικά τα συμφέροντά τους. Μόνο στο πλαίσιο συνεργασίας με τα άλλα μέλη της Ένωσης είναι δυνατές ανακατατάξεις στο συσχετισμό δυνάμεων στην Ένωση και βελτιώσεις της διαπραγματευτικής δύναμης μιας χώρας. Η ισχυρή παρουσία στην Ένωση που επιθυμεί η Ελλάδα προϋποθέτει την υπέρβαση της υστέρησής της, συνεχείς μεταρρυθμίσεις στη λειτουργία του κράτους, ώστε να είναι λιγότερο δαπανηρό και πιο αποτελεσματικό, αλλαγές στην οικονομία ώστε να αυξηθούν οι παραγωγικές και τεχνολογικές δυνατότητες της χώρας, επεμβάσεις στην κοινωνία ώστε να περιορισθούν τα πελατειακά δίκτυα και η συντεχνιακή νοοτροπία, νέους δρόμους για να διευρυνθεί η κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή. Η Ελλάδα οφείλει επίσης να ακολουθήσει μια ευρωπαϊκή πολιτική, που δεν θα στηρίζεται στην παραδοσιακή νοοτροπία της επιδίωξης εξαιρέσεων, και της υπεράσπισης ιδιαιτεροτήτων. Είναι στο συμφέρον της και κάθε χώρας να μην αποτελεί μονίμως εξαίρεση και να αναδεικνύεται ως πρόβλημα.

Στο φύλλο της 26^{ης} Φεβρουαρίου 2015 της International New York Times υπήρχαν δύο ειδήσεις που δείχνουν με σαφήνεια ποια είναι η δυναμική που καθορίζει την ευρωπαϊκή εξέλιξη. Σύμφωνα με την πρώτη: "Οι Ευρωπαϊκές Αρχές δεσμεύτηκαν να επιταχύνουν τις προσπάθειες να συνδέσουν τα αντικρουόμενα ενεργειακά τους

συστήματα... Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την πρότασή της για μία Ενεργειακή Ένωση σηματοδοτώντας ένα σημαντικό βήμα προς την ενοποίηση των οικονομιών των μελών της.”

Η δεύτερη είδηση αφορούσε μία δήλωση του προέδρου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, κ. Μάριο Ντράγκι, ο οποίος σε ομιλία του στο Ευρωκοινοβούλιο ανέφερε ότι: «το μέλλον της Ευρωζώνης κινδυνεύει αν οι χώρες-μέλη δεν παραχωρήσουν ορισμένες ελευθερίες και δεν δημιουργήσουν περισσότερο πανευρωπαϊκούς κυβερνητικούς θεσμούς.”